

Noen funn av mineraler i Norge 2011-2012

Fred Steinar Nordrum

Leteaktiviteten blant mineralsamlere har også det siste året vært relativt beskjedent. Men de få som har vært meget aktive har gjort en del gode funn. Spesielt vil jeg nevne anatas fra Odda, almandin fra Alstad, akvamarin/beryll flere steder i Drammensgranitten, ametyst og følgemineraler i Stange, althausitt fra Snarum og fine drusefunn i Brevik, Kragerø (Valberg), Arendal og Voss. Det er sikkert gjort en del funn som vi ikke har kjennskap til, og noen funn ønsker finnerne foreløpig å holde hemmelig.

HEDMARK

Stange

Brynsåsen: Flere funn av ametyst med opptil ganske store stuffer (30 cm) med krystaller i 2011. I 2012: Fine ametystkrystaller opptil 5 cm med to generasjoner kalsitt og antagelig dolomitt er rapportert. Ametyst med kismineraler er også funnet.

Ringsaker

Bangsberg, Nes: Copiapitt i gule aggregater er funnet.

OPPLAND

Lesja:

Lesjaverk. Kyanitt fra den store forekomsten er innsamlet av flere.

Sel

Sjøa: Et stort antall fine kvartskrystaller opptil 2 cm er funnet. Noen med pene inneslutninger av kloritt. En V-formet sammenvoksning av to anataskrystaller. Krystallene ca. 0,5 cm.

Østre Toten

Totenåsen: På sprekker er det funnet hematitt rosetter opptil 3 cm i diameter sammen med pyritt, kvarts, fibrig aktinolit og feltspat.

I Totenåsen er det også funnet mikrokrytaller av monazitt.

AKERSHUS

Lørenskog

Feiring bruk: Lite å finne, men en fin stoff med pseudomorfoser av mikroklin etter analcim er rapportert, med krystaller opptil 4-5 cm.

Nannestad

Tangen mangangruve: Funn av goethitt og hollanditt er rapportert.

OSLO

Vestre Aker bydel, Midtstubbakken: Septerametyster, renere og bedre enn året før, er funnet i to druser i 2011. Krystaller opptil 5x2 cm. Også i 2012 er det funnet to druser med mange fine krystaller opptil 5x5 cm, men fortsatt med svak farve.

ØSTFOLD

Små akvamarinkrystaller opptil 0,8 cm i biotitt er funnet i en lokalitet i indre Østfold.

Halden

Herrebøkasa. Et mineral funnet på en gammel prøve (12 x 12 x 6 mm stor) av monazitt er

godkjent som et nytt mineral av IMA, IMA2011-056, og gitt navnet aspedamitt (Copper et.al 2011). Det opptrer som bitte små, røde granatliknede, opp til 50 mikron store krystaller. Beskrivelsen er ikke publisert.

BUSKERUD

Hurum

Sætre: Noen fine, blekblå singelkrystaller av akvamarin opptil 4,3 cm lange er funnet. Slipemateriale.

Annen druse akvamarinkrystaller opptil 1,2 cm med fin blåfarge.

Tredje druse røykkvartskrystaller med citrin topp opptil 3-4 cm, enkelte dobbeltterminerte.

Fjerde druse citrinkrystaller opptil 7-8 cm med fin farge og terminering.

Mørke blå fluorittkrystaller opptil 6-7 mm, single og i aggregater er også funnet.

Grimsrudbukta: Ny sprekkedruze med terminerte beryllkrystaller opptil 2,5-3 cm lange med hovedsakelig gjennomskinnelig, gulgrønn farge. Noe er fasetterbart. I molybdenskjerpet er funn av små krystaller av topas, pyritt, fluoritt, kvarts, glimmer og molybdenglans rapportert.

Røyken

Follestad: Druser med mange, små beryll/akvamarinkrystaller er funnet.

Druse med røykkvarts/citrin er funnet. Omlag 50 flytere opptil ca. 10 cm og et stort antall svovelkisklumper av varierende størrelse. Muskovitt tilstede.

Lier

Liertoppen: Druse i etasjer. Røykkvartskrystaller, noen med ametyst septertopp, opptil 3-4 cm.

Drammen

E-134: Allanittkrystall og hvite fibre av bavenitt er innsamlet.

Konnerud, Sata: Fine grossularkrystaller, en ca. 1,5 cm apatittkrystall og vesuviankrystaller er innsamlet.

Øvre Eiker

Rundemyr: Ægirinkrystaller opptil 2 cm i matriks er funnet.

Nes

Svenkerud: I kvartsårer med mye biotitt og kloritt ble det funnet grove, skarpe epidotkrystaller opptil 8 cm og flakete, brun titanitt opptil 5 cm.

Modum

Snarum: Althausittkrystaller opptil 5 cm er innsamlet i de gamle magnesittbruddene Tingelstad tjern og Overntjern. Noen opptrer i druser og noen er preparert ut fra blokker. Sammen med althausitt opptrer det plateformede krystaller av hematitt, talk, klinoklor ("leuchtenbergitt") og magnesitt i serpentinrik bergart.

I Dypingdal er det innsamlet hematitt med serpentin og hydrotalkitt.

Flesberg

Vinoren: Mikrokrystaller av spinell er funnet samt sinkblende- og heulandittkrystaller

VESTFOLD

Larvik

Midtfjellet larvikittbrudd: Ancyliitt-(Ce), chamositt og ilmenitt er identifisert (Uwe Kolitsch).

Et sort, metallisk, plateformet mineral som opptrådte sammen med analcim, pyritt og gonnarditt i druser (Fig.1), er identifisert som brookitt (av Alf Olav Larsen (AOL)). Det er det første funnet av dette mineralet fra pegmatittgangene innen larvikittområdet.

E18 ved Paulertjern: Nordstranditt er funnet som blomkållignende aggregater på natrolittkrystaller (Fig. 2) i pegmatitt fra ny trasé for E18 (identifisert av AOL).
AS Granitt: Gjennomskinnelige, farveløse krystaller av leukofanitt er funnet. De fleste i mikrostørrelse, men noen opptil 2 cm.
 Zirkonkrystaller opptil 3-4 cm er funnet, men de fleste var oppsprukket. Mikro wulfenitt er funnet på enkelte sprekker (identifisert av Alf Olav Larsen). Blyglans opptrer i nærheten. Små, sorte turmaliner i rosetter er identifisert som luinaitt-(OH) (Uwe Kolitsch).

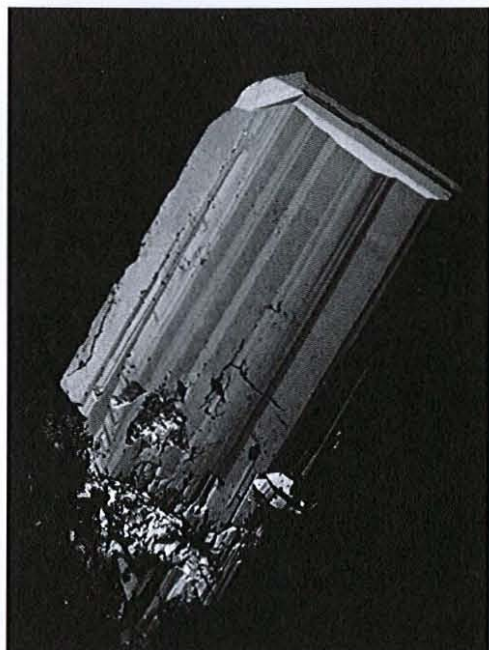

Fig. 1. Brookitt krystall fra Midtfjellet larvikittbrudd. SEM-foto av A.O. Larsen.

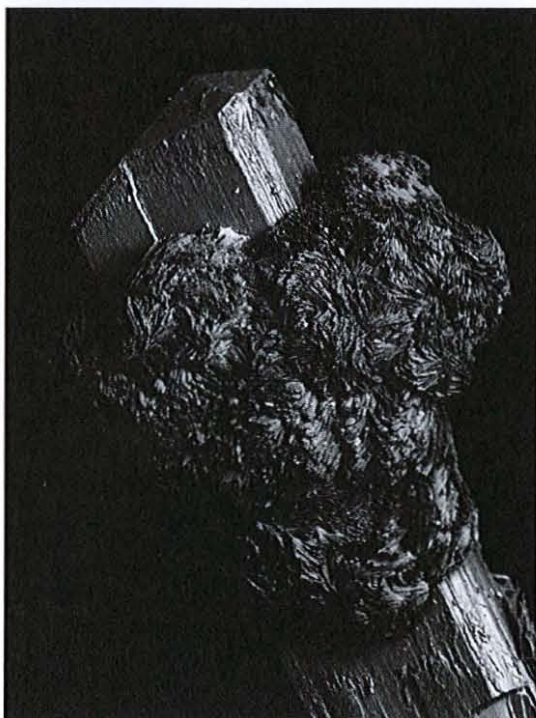

Fig. 2. Nordstranditt på natrolittnål fra ny trase for E18 ved Pauler. SEM-foto A.O. Larsen.

Nevlunghavnområdet: Mineraler i banalsitt-stronalsitt serien er funnet i små blærerom i Brunlanes ultramafiske vulkanitter (Dahlgren & Larsen 2012).

Sandefjord

Virikkollen: En druse funnet i april 2010 viste seg å inneholde om lag 20 forskjellige mineraler, blant annet epididymitt, bertranditt og milaritt, men også zektzeritt (nytt mineral for Norge) og et aspedamitt-lignende mineral (Larsen & Kolitsch 2012).

Holmestrand

Fjordveien, jernbanetunnel: Små krystaller av kvarts, stilbitt, heulanditt, kalsitt, laumontitt, prehnitt, mikroklin, hornblende og epidot samt hyalitt er innsamlet.

Sande

Nordre Jarlsberg brygge: Mikrokrytaller av pumpellyitt, bastnäsitt, titanitt, epidot, sideritt, fluoritt, kalsitt og kvarts samt manganrik kalsitt og muskovitt i kuler er rapportert.

Svelvik

Relativ stor druse med røykkvartskrystaller og løse akvamarinkrystaller er oppsporet. Akvamarinkrystallene er opptil 7x1,5 cm, mange er mer eller mindre naturlig etset og er blekkblå eller farveløse. Noen krystaller er tofarvede, med blå hoveddel og vannklar topp. Med stort og mest smått er det funnet ca. 150 krystaller. De ligner krystaller som tidligere er funnet i Juve pukkverk. Noe feltspat og muskovitt var tilstede. Annen druse: Røykkvartskrystaller opptil 25 cm og ganske store muskovittkrystaller er funnet.

Hof

Haslestad bruk: 200-250 ametystkrystaller 1-5 cm lange, septere og omvendte septere funnet. Noen med røykkvarts på ametyst.

TELEMARK

Porsgrunn

Dalen-Kjørholt kalksteinsgruve: Relativt få funn siste år, men stor sprekke-druse med mange kalsittformer: Skalenoedere, noen over 10 cm lange, mange med påvokste, hvite/klare komplekse skiver, ofte parallellorienterte, fra små til over 10 cm "seil". Noen skiver vokst som krager rundt romboederterminering på skalenoedere. Noen skalenoedertvillinger. Noen krystaller med noen flater dekket av hvite mikrokrytaller. En del mindre, elongerte romboedere med tydelig, brun fantomkrystall. Også skiveformet krystall med tydelig, sonert fantomkrystall. Noen svært tynne, skiveformete krystaller.

Liten druse med sonerte, tykke sekskantede skiver.

Druse med brune, tynne skiveformete krystaller opptil 10 cm i diameter overstrødd med små, brune skiver.

Kragerø

Valberg: Funn av millerittnåler opptil 2 cm i druser sammen med albitt og kvarts.

Noen prøver med gersdorffitt i fragmenter av krystaller. En 3 cm krystall med erythrin på flatene.

Noen stuffer med kobberkis og albittkrystaller. Største kobberkiskrystall 4,5 cm.

Kalsitt i skalenoedere opptil 30 cm med fantomer. Butterflytvilling på 5 cm (hvit/klar). En

druse med store, rundete kalsittkrystaller sammen med klare kvartskrystaller og orange albitt.

En druse med kvarts og albitt. Klare kvartskrystaller opptil 6 cm.

Noen små druser med skapolitt som har blitt omvandlet til kvarts. Krystaller opptil 6 cm.

Perimorfoser av kvarts etter skapolitt og albitt etter kalsitt. Små blågrå kvartskrystaller.

Sannidal: Solstein i god kvalitet, cordieritt, aktinolitt, gul apatitt og rutil er funnet i nye veiskjæringer langs R38 og på en industritomt.

Kragerø sentrum: Kvartskrystaller med fantom er funnet.

Bamble

Kjerulfingruva, Nedre Havredal: Kalsitt, dolomitt og hematitt er identifisert (Uwe Kolitsch). Hematittkrystaller og "kjerulfin" (omvandlet wagneritt) er innsamlet.

Kviteseid

Listulli: Gips er identifisert (Uwe Kolitsch).

Dalane: Grønt sekundærmineral tidligere antatt å være torbernitt (se foto i Nordrum, 2008, s. 12) er nå identifisert som zeuneritt av Alf Olav Larsen (Fig. 3). Førstefunn i Norge.

Fig. 3. Zeunerittkrystaller fra Dalane, Kviteseid. SEM-foto A.O. Larsen.

Tokke

Nesmark gruve: Langitt er identifisert av Uwe Kolitsch. Opptrer som bittesmå, blå, glassklare nåler og plateformete, uskarpe aggregater.

AUST-AGDER

Arendal

Stoa: Skapolittkrystaller opptil 10 cm, delvis erstattet av epidot, uralittkrystaller opptil 10x4 cm, andradittkrystaller opptil 5 cm og epidotkrystaller opptil 5 cm lange og 1,5 cm brede er rapportert.

Annet sted: Fine epidotkrystaller, dravitt og aktinolitt er innsamlet.

Risør

Moland ved Akland: **Cordieritt**, blå og grønne krystaller i kvarts opptil 3x3 cm, er innsamlet. Ravneberget: Fin gulgrønn prehnitt i kuleform er funnet.

Iveland

Storsynken, Knipane: Xenotim-(Y) og apatitt krystaller er funnet på tipphaugen.

Slobrekka: En del gadolinittkrystaller er funnet. Ikke så store, men av god kvalitet. De fleste av tyskere.

Bygland

Hamre gruve, Byglandsfjord: Mikrokrytaller av langitt (AOL), samt malakitt, azuritt og krysokoll.

Hovden

Små, knallgule flekker i karbonat viste seg å være lizarditt (AOL).

HORDALAND

Odda

Vestre Hardangervidda: Store anataskrystaller, opptil 3,5-4 cm, er funnet av flere samlere. En sterkt skadet anataskrystall var 6,5 cm. Et sted ble det funnet to ca. 1 cm lange rosa krystaller av trolig apatitt på røykkvarts.

Kvinnherad

Jondalstunnelen: Skarpe pyritterninger, mindre enn 0,5 cm, innvokst i kvarts/kvartsitt.

Voss

Krystaller av kvarts (opptil 10 cm), kalsitt (bladkrystaller 3-4 cm med kloritt), brookitt (opptil 1,5 cm), anatas (opptil 1 cm) og pyritt (kuber ca. 0,5 cm) er innsamlet.

Buforevatnet (Vikafjell): Goethitt-pseudomorfoser etter svovelkis.

Bergkrystall, noen få med mikro titanitt som fantom. Lysgrålig røykkvarts til 10 cm.

Vaksdal

Bergsdalen: Axinit- og prehnittkrystaller er funnet.

Bergen

Nestun: Kalsitt (romboedriske krystaller) og analcim, krystaller opptil 1,5 cm er funnet.

Liavatnet, vegskjæring: Kalsitt, heksagonale prismer ("kanonspat") opptil 5 cm er funnet.

Askøy

Kolavåg: Noe kalsitt, pyritt og fluoritt er innsamlet.

SOGN- OG FJORDANE

Fjaler

Gjølanger: I en kalsittåre kom det fram ved syring skarpe, mørke diopsidkrystaller

MØRE OG ROMSDAL

Smøla

Smøla: Granater med forskjellige farver (svart, rød, gul, grønn). Epidot i strålige aggregater opptil 15 cm. Pyritt.

Eide

Sprikk med rundede, 5-8 cm tykke, svakt røde kalsittkrystaller som fluoriserer er funnet.

Aheim

Olvingruva: Små granater med intens rødfarve samt aggregater av kromdiopsid er innsamlet.

NORDLAND

Alstad

Almandinkrystaller, røde, 24 flater, gjennomskinnelige, men oppsprukket, opptil 12 cm i diameter, er funnet.

Vefsn

Toven: Det fortsatt funnet grossularkrystaller i skarnforekomster i Tovenmassivet.

Sørfold

Buvika: Almandinkrystaller opptil 3-4 cm, staurolittkrystall (tvilling) ca. 3 cm, titanitt, magnetitt og bornitt er rapportert.

Meløy

Ågskaret Li-pegmatitt: Det er fortsatt funnet **elbaitt**, **beryll**, **spodumen** og **apatitt** på tippaugen i bruddet.

Hattfjelldal

Noe kvartskrystaller er funnet.

Tysfjord

Drag i Tysfjord: Et gult belegg på molybdenglans fra Drag er identifisert som betpakdalitt-CaCa (identifisert av Anthony Kampf, Los Angeles, for Tomas Husdal).

Stetind pegmatittbrudd: To nye mineraler er godkjent av den internasjonale kommisjonen: Bastnäsitt-(Nd) (Miyawaki et al.2011), og IMA 2011-055 (Husdal 2011)

TROMS

Tromsø

Kvaløya: Små krystaller av dravitt, kvarts og feltspat er rapportert.

Ersfjorden. Mineralet yangzhumingitt er funnet i en centimertykk lamprofyllittgang i granitt. Dette er førstegangsfunn i Norge (Sojtarić 2011)

Gratangen

Små krystaller av klinoklor og diopsid er innsamlet.

Nordreisa

Storslett, Klubbeneshamn: Små krystaller av kalsitt, stilbitt, pyritt og laumontitt funnet.

Målselv

Langkjosen: Små krystaller av kalsitt, hematitt og goethitt-pseudomorfoser etter svovelkis er innsamlet.

FINNMARK

Nordkapp

Honningsvåg: Funn av små krystaller av natrolitt, analcim og stilbitt er rapportert.

Skarsvåg: Små krystaller av kvarts og schørl samt titanitt er funnet. Dessuten grønnblå sapphirinkrystaller opptil 0,5 cm (identifisert på NHM i Oslo).

Måsøy

Havøysund: Små krystaller av stilbitt og analcim er innsamlet.

Sørøya

Druser med kvartskrystaller opptil 7 cm er funnet. Artige vekstformer. Adular er tilstede.

Sør-Varanger

Pasvik: I kvartsåre med druser er det funnet fantomkvarts på ametystkvarts og små ametystkrystaller på kvarts. Mye er ødelagt av tidligere besøkende, men noen bra stuffer er innsamlet.

GENERELT

Flere nye mineraler fra Norge er på beddingen. Tre mineraler er alt godkjent av den internasjonale kommisjonen: aspedamitt (Cooper et al 2011), bastnäsitt-(Nd) (Miyawaki et al. 2011) og et hvor navnet ikke er frigjort (Husdal 2011). To andre er inne til godkjenning i kommisjonen, og minst tre nye mineraler er under forberedelse.

Takk

Denne rapporten er satt sammen av opplysninger fra mineralsamlere, især Per Lid Adamsen, Anne V. Andersen, Peter Andresen, Ragnar Berger, Trond Bergstrøm, Harald Breivik, Vegard Evja, Torgeir T. Garmo, Bjarne Grav, Tomas Husdal, Stein Jellum, Gunnar Jenssen, Terje Karstensen, Uwe Kolitsch, Harald Kvarsvik, Alf Olav Larsen, Knut Edvard Larsen, Marcel Naumann, Arild Omestad, Bjørn Skår, Øivind Thoresen.

Alf Olav Larsen og Knut Edvard Larsen takkes for kritisk gjennomgang av manuskriptet.

Litteratur

COOPER, M.A., BALL, N.A., ABDU, Y., HAWTHORNE, F.C., ČERNÝ, P. and KRISTIANSEN, R. (2011): Aspedamite, IMA 2011-056. CNMNC Newsletter No. 11, December 2011, side 2888; *Mineralogical Magazine*, **75**, 2887-2893.

DAHLGREN, S. & LARSEN, A.O. (2012): Minerals of the banalsite-stronalsite series in amygdules from the Brunlanes ultramafic volcanic series. *Norsk Bergverksmuseum*, skrift **49**, 93-100.

HUSDAL, T. (2011): Tysfjordgranittens pegmatitter. *Stein*, **38** (4), 4-35.

LARSEN, K.E & KOLITSCH, U. (2012): An unique mineral suite in a syenite pegmatite at Virikkollen, Sandefjord, Larvik plutonic complex, Norway. *Norsk Bergverksmuseum*, skrift **49**, 35-44.

MIYAWAKI, R., YOKOYAMA, K. and HUSDAL, T. (2011): Bastnäsite-(Nd), IMA 2011-062. CNMNC Newsletter No. 11, December 2011, side 2890; *Mineralogical Magazine*, **75**, 2887-2893.

NORDRUM, F.S. (2008): Nyfunn av mineraler i Norge 2007-2008. *Stein* **35** (2), 8-20.

SOJTARIĆ, M. (2011): Gull av gråstein. Labyrint-Kunnskapsmagasinet i Universitetet i Tromsø. Nr 4 -2011, s 6-7. (Se også : http://uit.no/nyheter/artikkel?p_document_id=269251)

Referanse til denne artikkel:

Nordrum, F.S. (2012): Noen nyfunn av mineraler i Norge. Norsk Bergverksmuseum, skrift 49, 117-124.